

بىر نەچچە سۆز

قىدىم بايراملار يىمىزدان اولان «نوروز» مىللى حىيات و معيشتىن ائله اولو قايناقلارى ايله باغليديركى، اونلارى بىر مشاهده، بىر آراشيدىرما ايله اۆيره نيپ باشا چىخمان طبعىكى، ممكن دئيىلدير. ائله نوروزون يارانماسى، آيرى - آيرى گۇروش و اعتقادلارلا علاقه سى، نوروزون زرتشتىلىك، مسلمان مدنيتى قايناقلارى ايله باغليلىقى اىستر اورتا عصر، اىسترسهده اوندان سونراكى دۇورون تدقيقاتچىلارنى دوشوندورموشدور. بو مسئله لرله علاقه دار مختلف دۇورلرده تاريخچىلر، سالنامه چىلر، مدنيت شناسلار، ائتنوگرافلار اسكى قايناقلارى آراشيدىر مىش، بعضاً بىر - بىرىنى تصديق ائله ين، بعضاً ده تكذيب ائده ن فاكترلارى آشكارلامىشلار.

نوروز سرحدلرى آشديقجا، ميلتلر و خالقلار ين بشرى بايرامىنا چئوريلديكجه، هره بو بايرامى اۆز مىللى معيشتى ايله باغلاماغا چاليشمىش و بئله ليكله نوروز حاققىندا شرق دونياسىندا مختلف ملاحظه لر، عادت - عنعنه لر، مراسملر، افسانه لر، روايتلر و سايره يارانمىشدور. حتى تورك دونياسىنين اۆزونده آيرى - آيرى خالقلار نوروزا اۆز مىللى بديعى اورنامىنتلرىنى وئرمىش، اونا اۆزونه مخصوص عموم خالق بايرامى حساب ائتمىشدور. لاکين بوتون بونلار باخمایارق، نوروز اونا كچيرن خالقلار ايچرىسىنده اۆزونه مخصوص باشليجا جهتلرىنى قورويوب ساخلامىشدور. شرق خالقلارى نوروزو يئنى ايلين باشلانغىجى حساب ائتمىش، اونا بوللوق و بركتين ازهلى كيمى رمزلىشىدور.

بوگون نوروزون هانسى گۇروش و اعتقادلارلا باغلى يارانديغىنى، خالقيميزين ائركن تصويرلرينده اونون يئرى و موقعىنى معينلشديرمك اوچون هر شئيدن اول نوروز ائتنىك حياتىنين اۆزونه مراجعت ائتمك گره كدير.

چونكو نوروژ اونودولماميش، كؤهنه‌لمه‌ميش، يادداشلاردا ياشايا - ياشايا بو گونوموزه گليب يئتینجه جيلالانميش و داهادا گؤزه‌لشميشدير.

دقتلى مشاهده گؤستيريكي، نوروژ اولو اجدادلاريميزين اسكى بايراملاريندان اولموش، انسانا حيات وئرهن دؤرد عنصر - سويون، اودون، يئلين (هاوانين)، توپراغين ايسينمه‌سى، «ديريلمه‌سى» ايسته‌يى ايله باغلى يارانميشدير. اسكى ايناملارا گؤره انسانا فايدا وئرمه‌ين اولو حساب ائديليردى. محض بو معنادا توپراغين محصول وئرمه‌سينى «دايانديرماسى» اونون «دونماسى» انسانين ان ضرورى حيات نعمتلىرىندن محروم اولماسى كيمى درك ائديليردى. ييغيلان آذوقه احتياضى توكه‌نديكجه، انساندا توپراغى اوياتماق، اكمك، بئجرمك آرزيسى آرتيردى. توپراق ايسه بيردن - بيره «ديريلميردى»، اويانميردى. اونون اويانماسى اوچون سو، ايستىليك (اود، گونش) و يئل (هاوا) لازيم ايدى. ائله بو آرزى ايله باغلى خالق چوخ قديمدن همين دؤرد عنصرله علاقه‌دار اؤزونون زنگين عادت - عنعنه، اعتقاد و آيين‌لرينى ياراتميشدير. تازا ايلين باشلانماسينا دؤرد هفته قالميش بو آيين و اعتقادلار اجرا اولونماغا باشلاميشدير.

هر بير چارشنبه طبيعتين بير عنصرى ايله علاقه‌لنديريلميش و بئله‌ليكله اجدادلاريميزين اسكى تصورلرينده ايل آخيري چارشنبه‌لر يارانيب، مقدس‌لشدريلميشدير.

اسكى ايناملارا گؤره، بو چارشنبه‌لرين هر بيرينده طبيعتين دؤرد عنصرودن بيرى «ديريلميش»، بديعى تفكورده انسان جيلدينده تصور ائديلن هر بير چارشنبه ايله باغلى خالق بؤيوك شنليك و مراسملر دوزه‌لتميشدير. ميللى يادداشدا «ايل آخير چارشنبه‌لر» كيمى ياشايان بو چارشنبه‌لرين هر بيرى حاققيندا ائل آراسيندا بير - بيريندن بويالى آيين، اعتقاد، اينانچ، ميف، افسانه و روايتلر يارانميش، ابتدائى بديعى تفكورون نمونه‌لرى كيمى اونلار - ايل آخير چارشنبه‌لر خالقين شفاهى يادداشيندا ابدىليك ياشاميشدير.

بو نمونەلەرنىڭ ئومۇمىي ئامالى، مەقسەتلىك خەلقنىڭ ئان قەبەئەتلىك دۇنيا كۆرۈشۈپ باغلىق، خەلق مەھسۇل بولۇپ ياراتماغا، بىرلىك ۋە چوڭلۇغا، خەلق، دوستلۇق ۋە قەدەرلىك سەرسىلماز كۈچۈن قەتئىيەنە ئىنسانغا چەكسىزلىك. ئاخىر چەكسىزلىك زامان كەچۈرۈپ ئىنسان بىرگە ياشايدىغان ۋە خەشەتلىك ئۈچۈن سەن دەرىجە زورلىق ئولان دۇنيا كۆرۈشۈپ قورمىلاشمايدۇ. بو دۇنيا كۆرۈشۈپ باشلىغا ئىستقامەتلىك ئىنسان خەشەتلىك ياشايدىغان ئۈچۈن زورلىق ئولان ھايات نەمەتلىك قەيغى ۋە مەھەتەن، ئونو ئارتىماغا چەكسىزلىك ئىبارەت بولۇپ قالىدۇ.

ئاخىر چەكسىزلىك بولۇپ بىر قەسەم ئىكەنلىكى ئىستىدالار ئادەتلىك چوڭ قەيغى ۋە زورلىق ئادەت ۋە نەتەردىن - ئوغۇرلۇق، رەقەبەتلىك، خەلقسىزلىك، تەكەببۇر، پەخىرلىك، باشقا ئىنسانلارغا ئارقا ئارقىدىن دىكەنەن چەكسىزلىك، ئونو خەلق چەكسىزلىك، ئادەتلىك مەيە، تەبىئەتلىك مەھەتەن ئىستىداللىرى. نەزەر ئىكەن ۋە ئىستىداللىرىدا ئەدەلەت، خەلق، رەقەبەتلىك ئىستىداللىرى.

ئاخىر چەكسىزلىك ھەر بىر ئىنساننىڭ ئەزەلەن ئەبەدىگىچە ئىستىداللىرى بولۇپ ئىنساننىڭ كەمەيىش، ئونا ئال تەبىئەتلىك، ئان ئاخىر مەكەنلىرى زامانىدا ئولانلىرى چەكسىزلىك، ۋەقە ئىكەن، ئەيىن ۋە ئىستىداللىرى خەلقنى دىلەندە ياشايدىغان، ئونو ئىكەن مەيەتلىك يولداشلىق ئىستىداللىرى.

بەتەنلەك، ئاخىر چەكسىزلىك ھەر بىر ئىستىداللىرىنىڭ ئەلە مەقسەتلىكلىرى، دۇيغۇلارنى ئەلە باغلىدىكى، بۈگۈن ئولانلىرى ئۆز دۈنەنەمەن، كەچەكسىزلىك بىلەن ھەمەيەن بولۇپ قالىدۇ.

كەتەبەدا ئاخىر چەكسىزلىك بولۇپ ئان مەھەتەن ۋە مەتەنلەر بولۇپ قالىدۇ. شەبەكە، بو ئەلە تەبىئەتلىك ئەلە كەكە داھا كەكەش شەكەلە ھەكەلەرىم تەرىپەن داۋام ئىستىداللىرى.

سو چارشنبه‌سى

بوز آيى نين دۇرد مقدس چارشنبه‌سينين بيرينجيسى ازهل چارشنبه‌دير. بو، خالق ايجريسينه چوخ عزيزلنن، تازا «دوغولان»، تازا گلن چارشنبه‌لردن حساب اولونور. خالق آراسيندا او، «اول چارشنبه»، «گۇزل چارشنبه»، «سو چارشنبه‌سى»، «سولار نوروو»، «گول چارشنبه» كيمي ده تانينير.

اسكى ايناملارلا گۇره، ازهل چارشنبه‌ده تازا ايلين گلمه‌سى مناسبتى ايله ان اول سو تازالانير، ائله بونا گۇره‌ده بو چارشنبه سوايله، سويون تازالانماسى ايله علاقه‌لنديريلير. معلومدوركى، تورك خالقلارينين ميغولوژى تصورلرينده ان قديم آيينلر ايجريسينه سو آيىنى مهم يئر توتور. سو ايله باغلى ياييلميش تاپينمالار ايجريسينه سو تانريسي آبانين و ناهيدين آدى ايله باغلى چوخ اسكى سوژئتلر خالق آراسيندا گۇنىش ياييلميشدير. ائله همين گۇروش و اعتقادلارلا باغلى تصورلرين بير چوخو ازهل چارشنبه‌نين - سو چارشنبه‌سينين آيين - اعتقادلارى ايله چارپازلاشميش، بو چارشنبه‌نين آدى ايله باغلى سلسله اينام، اعتقاد، عنعنه، مراسم و سايره ياراتميشدير.

اسكى ايناملارلا گۇره ازهل چارشنبه سويلا تاپينما (عبادت ائتمه) اينامى ايله باشلاير. هامى هله گون دوغماميشدان سو اوستونه گۇدير، تازا سودا ال - اوزونو يويور، بير - بيرينين اوزه‌رينه سوسپيرلر. ايناما گۇره «تازا سو» - داها دوغروسو، ازهل چارشنبه‌نين صبح تۇزدن كۇپوكله‌نن آغ سويو دردلرين درمانى ايدى. چوخ احتمالكى، خضرين ديرليك چئشمه‌سيندن سو ايجديگى گون‌ده، كوراوغلونون «قوشا بولاغى» تانيدىغى گون‌ده ائله ازهل چارشنبه گونو اولموشدور.

ازهل ايناملاردا سو ساغلامليغين رهنى ايدى. سو چارشنبه‌سى گونو «تازا سو» دان كئچه‌نلر، آزارينى - بئزارينى اونا وئرهنلر ايل بويو خسته‌ليكردن اوزاق اولارديلار. ائله همين گون سو اوستونده بير سيرا آيينلر اجرا ائديلردى. سسى باتانلار، دانيشا بيلمه‌ينلره بو سودان ايجيرده‌رديلر. بير چوخ خسته‌ليكلىر سو چارشنبه‌سينده ساغالدیلاردى.

سو قیراغیندا، بولاق باشیندا، آرخ قیراغیندا سویو چاگیران، اونون قدرتینی، بوتؤولویونو، مقدس لیگینی ترنم ائدن نغمه لر اوخونوردو. بو نغمه لر ایچریسینده سو تانریسی آبانین آدینا اوخونان «آبان نغمه لری» و سو قیتلیغی ایله باغلی اوخونان چاگیریشلار – «یادا نغمه لری» خصوصی ایله مارق دوغورور.

آداملاردا بئله بیر اینام واردیرکی، سو چارشنبه سی گونو سو اوستونده آبان و یادا نغمه لری اوخوناندا، بو مراسم شوخ کئچیریلنده سو تانریسی اؤز مرحمتینی انسانلاردان اسیرگه من، بوتون ایل بویو اونلاری بول سو ایله تأمین ائده رمیش. نغمه لر اوخونوب قورتاراندا سو نرا شنلیگه توپلاشانلار یئنیده «تازا سو» دا ال – اوزونو یویار، بیر – بیرینین اوزهرینه سو چیلردیلر. اعتقادا گؤره ازهل چارشنبه ده سوم «دیریلیدی». اونا گؤرده خالق بوتون گونو سو توتارلاری تمیزلر، آرخلاری قایدایا سالار، سو ایله باغلی شنلیکلر کئچیره ردی. بونونلا علاقه دار خالق آراسیندا چوخ مختلف نغمه لر، اینانجلار، مراسملر، اویونلار، فاللار، وصف – حاللار، تورکه چاره لر، افسانه لر، روایتلر، میفلر و سایره یاییلمیشدیر. سو چارشنبه سی آیین و اعتقادلاری او قده ر گئنیش، زنگین و احاطه لیدیرکی، اونلارین کیچیک بیر قیسمی یازیا آلینمیشدیر.

سویون نصیحتی

بو گون دوشمانلار قاراخانین اولوسونا هجوم ائدیپ قوجانی، جاوانی، قادینی، اوشاغی یاتاغیندا قیلینجدا کئچیردیلر. اولوسو یئرله یکسان ائتدیلر. قاراخان دوشمانا ائلچی گؤنده ردی. توتوب اونوندا باشینی کسدیلر. سن دئمه، اوزاق ائلی گئجه نین بیر عالمینده اولوسون اوستونه چکیب گتیره ن قارالارین یوز ایل یاخشیلیق ائله دیگی، توپراغیندا قوناق ساخلا دیغی، دوز – چؤره یینی وئردیگی کلمه لر ایمیش. قهر قاراخانی بوغدو. صبح تئزدن قالخیب قارا چایین قیراغینا گلدی. دردینی سویا دانیشدی:

– سن دئمه، اوستومه دوشمانى چكيپ گتيره ن وار. ايگيدلريم بونو بيلسه يدى، قيلينچ – قالخانىنى گؤتوره ردى.

پوسقودا داياناردى، اوشاغى، قوجانى، گلىنى، قىزى قيلينجدا ن قوروياردى. – دئيه هؤنكوردو.

قاراخان سؤزونون دالىنى گتيره بيلمه دى. گؤزونده ن گيله له ن بىر داملا ياش چايىن سويونا قارىشىدى. قارا

چاي اولجه كوكره دى، بولاندى. قىزىلتىيلا آخدى، سونرا دا داياندى. سو قاراخانا هايقيردى:

– خانلار خانى، اولوسا توختا قلىق وئر. اۇلنلرين روحو شاد اولسون. قالانلارى سو تانريم قوروسون. اۇلنله

اۇلك اولماز. گؤز ياشىنى قورودوب آياغا قالخ، مكرى آچماق گره كدير. اولوسون؛ شر شئيطانين، قورو بؤهتانين

قوربانى اولوب. مكرى آچماق اوچون اولوسو آياغا قالدير، ايگيدلرين الى ايشدن سويوماسين. يوخسا دوشمان سنى

قيتليغا چكر، آهيلىنى، جاوانىنى داها قارا گونه محتاج ائله ير. قالخ آياغا، اولوسا قايتت. منيم نصيحتىمى اولوسا

چاتدير.

ايگيدلرينه سؤيله كى، اۇزلرينه آغىللى بىر باشچى سئچسينلر، باشچيلارينا داش آتماسينلار، اونون

دؤوره سينده محكم بيرلشسينلر. دردلرينى بوتون دوستلارينا چاتدير سينلار، دوست ايتيرمه سينلر. دوشمانا سير

وئرمه سينلر، آراچيلار اوز گؤسترمه سينلر. قارالار محكمه ال – اله وئرسينلر.

بو سؤزلردن سونرا قارا چاي تازادان كوكره دى، بولاندى و قىزىلتىيلا آخىب گئتدى. قارا خان آياغا قالخدى.

خىلى سويون دالينجا باخدى. توختا قلىق تاپدى. اولوسا قايتتى. سويون نصيحتينه عمل ائله دى. قارالارين

باشىنين اوستونو آلان بولودلار توپا – توپا داغىليب گئتدى. شهيدلرين قانى ياغى نين گؤزونو توتدو. دوشمان اليه

عصا گؤتوروب قاپى – قاپى بير تيكه چؤره ك اوچون يوردوندا ن ايراق دوشدو. دوشمانين يوردو ويران اولدو.

یادا نغمه لری

یادا، یادا، یادا هئی

آدا، آدا، آدا هئی،

یادا، یادا، یادا هئی!

آدام آدامی توتدو،

یادام یادامی توتدو.

یادام گور هويا دوشدو،

یادام گور سويا دوشدو.

یادام قاراداش اولدو،

یادام یامان یاش اولدو.

آدا، آدا، آدا هئی،

یادا، یادا، یادا هئی!

آدام آدامی توتدو،

یادام یادامی توتدو.

یادام گلدی، داش اولدو،

آدام گلدی، یاش اولدو...

های وئردی هاییمایادام

یادام، یاداما گلدی،

یادام آداما گلدی.

یادام گلدی سنل اولدو،

یادام گلدی یئل اولدو.

یادام هر یئرده باشدی،

یادام داغلاری آشدی.

یادام رحمینی داندی،

یادام دردیمی آندی.

یادام دونیانی گزدی،

یادام یاغی نی ازدی.

یادام نوباتدا گلدی،

یادام آغ آتدا گلدی.

هنی وئردی هاییمایادام،

هنی وئردی هوئوما یادام...

آدا، آدا، آدا گل،

آزاد نبی یئو

یادا، یادا، یادا گل...

یادام گلدی باش اولدو.

اوستوم - باشیم یاش اولدو.

آدا، آدا، آدا هئی!

یادا، یادا، یادا هئی!...

آبان نغمه لری

آبان ایمانا گلدی.

آبان آباننا گلدی،

آبان ایمانا گلدی.

آباننا یول وئرین،

آباننا قول وئرین.

گؤده کجه آل آباننا،

دؤشه کجه سال آباننا

سال آل آبانن پایلی گلیب،

آل آبانن پایلی گلیب.

خورجونوندا سنلی وار،

قولتوغوندا یئلی وار.

های وئرين آبانا،

پای وئرين آبانا.

خان آدين هايلى اولسون،

دوققازين سايلى اولسون...

آبان، سو پاييى وئردى

قالخديم، يوخوش گئتديم،

آبانا توش گئتديم.

هايلاديم آبانى،

سايلاديم آبانى.

آبان بو پاييى وئردى،

آبان سو پاييى وئردى.

گؤزلهديم آبانين نوبارين،

سووارديم آبانين آغ آتين.

آبان سو وئردى -

ايچرسن،

آبان سو وئردى -

توپراغا وئره‌رسن،

بەرەسىنگۈرەرن.

گۈزلەدەم آبانىن نوبارىن،

سوواردەم آبانىن آغ آتىن.

آبان بو پايىمى وئردى،

آبان سو پايىمى وئردى...

سو فاللارى

سو چارشنبەسىندە صبح تۇزدن گۇدىب آخار سودان - بولاقدان، چايدان، آرخدان «لال سو» كىتىرلر، يعنى

سويو ائو گىتىرىنجن هئچ كىملە دانىشمىرلار. اوانو بىر نئچە پىلالا تۇكوب ساخلايىرلار. آخشام قىزلار

يىغىشىرلار، هرە اۆز باختىنا اوزويونو ساجىنا سورتوب سويآ آتىر. اوزوك پىالانىن ديوارىنا توخونوب

جىنگىلدەيىر. اوزوك نئچە دفعە جىنگىلدەسە، دئمەلى، قىز ھىمىن سايدا ايلدن سورنا گلن كۇچەجك.

ايكى سئوگىلىنىن بىر - بىرىنە قووشاچاغىنى بىلمك اوچون ايكى ايگنەنىن اولدوزولو طرفىنە پامبىق دولايىب

و ھرەسىنى پىالانىن بىر طرفىندىن سويآ سالىرلار. ايگنەلر پىالادا اوينايىب بىر - بىرىنە قووشسا، دئمك

سئوگىلىلردە قووشاچاق، يوخ، اگر ھرەسى بىر طرفە گۇدىب سويون اوزوندە قالسا، دئمك اونلارنىن باختى

باشقاسى ايله بارىشاچاقدىر. ايگنەلر پىالانىن دىبىنە چۇكسە، اواندا سو «لال سو» دئىلىدىر.

«سو چارشنبه‌سی» مراسمی

آداملار ازهل چارشنبه‌ده صبح تئزدن بولاق، آرځ، سو ده‌ییرمانی اوسته گلیر، «آغیرلیغیم - اوغورلوغوم سویا»، «آزاریم - بئزاریم سویا» - دئییب، سو اوستوندهن آتانیرلار. سونرا ال - اوزونو یویوب. بیر - بیرین اوستونه سو آتیر، اوزلرینه سوچیله‌ییرلر. مختلف خسته‌لیکله توتولان آداملاری (اوشاقلاری، قوجالاری) دا سو اوستوندهن هوپاندیریرلار. اثرکن تاپینمالارا (عبادتله) گۆره آداملار بیر آنلیق تازا سویا قووشماقلا بوتون درد - سرینی، خسته‌لیک‌لرینی اونودوب، ائله اوراداجا «تازا سو» اوستونده قویاردیلار.

سویا اعتقاد بسله‌ینلرین بوتون خسته‌لیک‌لرینی، گوناهاارینی یالنیز ایلده بیر دؤنه - سو چارشنبه‌سی مراسیمینده تازا سو یویوب آپاراردی. آداملار ائله بوراداجا گونااه ائتمه‌یه‌جک‌لرینه، آداملارا آنجاق و آنجاق یاخشیلیق ائده‌جک‌لرینه آند ایچردیلر. مراسم سویون باشینا دؤوره ووران آداملارین آشاغیداکی نغمه‌سیله باشا چاتاردی:

سئل چاپار، سو چاپار،

بیر گونااه ایشله‌تدیم،

گل اونو توت آپار.

سئل چاپار، سو چاپار،

گل آپار، گل آپار...

آزاد نىيۇ

قورد و سو

(ميف)

دئىيرلر دونيادا اولادى ايله مئشەدە ياشايان اوغوز اوغلو يولدا بير قوردا راست گلير. قورد اونون قاباغىنى كسىب

يالوارير:

ائى اوغوز اوغلو، گۇزومون آغى – قاراسى بير قىزيم وار. دونن اووچولار اونون قارنىنى دوغرام – دوغرام

ائله ديلر. ايندى گومانيم سنه دير. صاباح صبح تئزدن بوز بولاغىنين سويوندان گۇتوروب قىزيمين يارالارينى

تۇكسن ساغالار. منده سنه بورجلو قالارام، اوغوز نسلينه ابدىت وئره رم.

اوغوز اوغلونون اورهى كۇوره لىدى. صبح تئزدن بوز بولاغا گلىدى. گۇردو اداملار بولاق باشينا سو

چارشنبه سینه ييغىشيبيلار. اوغوز اوغلودا سو اوستونده ال – اوزونو يودو. بير قاب سو آليب قورد بالاسينين

يانينا گلىدى. سويو تۇكوب اونون يارالارينى يودو. قورد بالاسى گۇزلىرىنى آچدى. يارالارى ساغالىدى.

قىزىن ساغالىدىغىنا قورد سئويندى. قىزىنى اوغوزون اوغلونا وئردى. قورد دئدى:

– بو ازدواج سنه ابدى حيات و قدرت وئره جك، اوغوز اوغلو؛ سنىن اوغلودان تۇره يه جك يئتىدى اوغول يئتىدى

اۆلكه نين قدرتلى خاقانى اولاجا قدير.

قورد بو سۇزلىرى دئيب بير قىزينا، بيرده اوغوزون اوغلونا باخدى. سونرا دا جانىنى تانرىيا تاپشيردى. اوغوز

اوغلو قوردون قىزى ايله ائولندى. اوندان دونيا يا گلن يئتىدى ايگيد، يئتىدى خاقان اولدو.

باياتيلار

سويا گئدهن ايگيدى،

ساچى مخمر تكيدي.

آلاه منى سو ائيله.

سو گۆزه‌لر يوكودو.

■

سو آخير سامانليقدان،

يول كئچير قارانليقدان.

چاليش ياخشىليق ائله،

نه چىخار يامانليقدان؟

■

سو تك چاغلارام سنسيز،

قارا باغلارام سنسيز.

گئجه‌لر صبحه كيمي،

درددن آغلارام سنسيز.

■

سو گلر آرخا، هاراي!

تؤكولمز چارخا، هاراي!

ايگيد غربته دوشسه،

چاغيرار آرخا، هاراي!

■

سو آخار، يئر ياش قالار،

آزاد نبی یئو

داس زیندانداس داس قالار.

اوغلو کئدهن آنانین،

گۆزلرینده یاش قالار

■

سویون بندینه قوربان،

یارین فندینه قوربان.

یار آتینی یهرلر،

سینه بندینه قوربان.

■

سو گلیر گیلہ - گیلہ

بولبولر گلیر دیلہ.

یاریمی باغدا گۆردوم،

باتیبیدیر قیزیل گولہ.

سو گلر آخار، دویمان،

داغ - داشی یاخار، دویمان.

گۆزلریم یار گۆزونه،

اؤلونجه باخار، دویمان

■

ائلہ دیمی سو یازدا،

آخار گئدهر سو يازدا.

من يارى گورمه ميشم،

كنچن يازدا، بو يازدا.

تا پىماجالار

آي گئدهر ها، ايل گئدهر،

گئجه - گوندوز يول گئدهر.

نه ديلي وار، نه آغزي،

نريدهر آسلان گئدهر.

(سو)

آدام دئييل، هئي قاچير،

مئشه دئييل، سس ساليير.

(چاي)

آلچاجيق قويو،

دامبيلدار سويو.

(دامجى)

آنام آتلاندى،

آزاد نىيىئۇ

خالى قاتلاندى.

قويروق بولاندى،

سو سپه‌لندى.

(ياغيش)

بىر آتيم وار آغ آلاجا،

اۋزو گندەر يهرى قالار.

(كۇرپو آلتيندا سو)

داغدان گلير داغ كيمي،

قوللارى بوداق كيمي.

اەيىلير سو ايچمەيه،

بۇيويور آسلان كيمي.

(سئل)

يئر آلتيندا يازا گندير.

(سو)

گندەر – گندەر گۈزو يوخ،

يورغا گئده، توزو يوخ.

(سو)

■

گؤيده دوغولور.

يئرده بوغولور.

(ياغيش)

آتالار دئييبكى...

■ سو دهنه يه، اينسان آرخايا باغليدير.

■ سو آخاريندا ساليقان ائل - اوبا؛ بارلى - بهه رلى اولار.

■ سو اولان يئرده ديريليك اولار.

■ سودا بوغولان آغلاماقلا يوخ، چابالاماقلا خئير تاپار.

■ سويون لال آخانى، آدامين يئره باخانى.

■ سو بير يئرده قالاندا اييله نر.

■ سو آخديغى يئردن بيرده آخار.

■ سودا بوغولان سامان چؤپوندهن پاپيشار.

■ سو ايسته يه نيندير.

■ سو بارداغى سودا سينار.

سۇ بولانمايىنجا دورولماز.

سۇ احساندىر.

سۇلو ئۇل آبادان، سوسوز ئۇل ويران اولار.

سۇ موردارلىق گۇتورمز.

سۇيو چىركلەندىرەننن نەشىنى يوماغا سۇ تاپىلماز.

سۇ ايله اودون نە اويونو وار؟

سۇيو وئر سۇسايانا، اىچسىن قانا - قانا.

اينانجلار

سۇ سوفريه سۇ داغىلماسى آيدىنلىقدىر.

سۇ ايچن آدمى غفيل وورمازلار.

سۇ ايچن آدمى ايلان چالماز.

سۇ دولو قابلا قاباغينا چىخسالار، ايشين آواند اولار.

سۇ كىچىگىن دىر، يول بۇيوگون.

سۇ ايچەنى دانىشدىرمازلار.

سۇ لال آخان سودان كئچمزلر.

سۇ يوخودا سۇ گۇرمك آيدىنلىقدىر.

سۇ ايلن قوردون آغزى باغلى اولار.

سفره چيخان آدامين آرخاسينجا سو آتارلار.

اودو سو ايله سۇندورمك گوناھدير.

قاش قارالاندا قاينار سويو توپراغا آتمازلار.

اۇلەنى سو ايله يويارلار.

سو توركه چاره لرى

سو چارشنبه سينده اولادى اولماي اين قادينين باشيندان قيرخ آچار جامدان سو تۇكسن اولادى اولار.

سو چارشنبه سينده قورخان آدامين باشيندان اوچ دۇنه ساغدان، اوچ دونه سولدان سو آتسان؛ قورخوسو

كئچر.

سو چارشنبه سينده قورخان آداما قورخدوغو يۇرده سو ايچيرده لر.

يئل خسته ليگى اولانى ايستى سويلاپارلار.

ايل آخير چارشنبه لرین ايکينجى سى اود چارشنبه سيدير. بونا خالق آراسيندا «اوسگو چارشنبه»، «اوسگو

گنجه سى»، «ايکينجى چارشنبه» يادا عزيزله مه مقصدى ايله «آدلى چارشنبه» دئييلير.

«اود چارشنبه سى» اسكى گوروشلرله باغلى اولوب گونشه، اودا، اودو قورويوب ساخلاماق اينامينا تاپينما ايله

علاقه دار يارانميشدير. زرتشت گوروشلريندن هله چوخ - چوخ اول انسانلار طبيعتى جانلانديران، توپراغى

ايسيدن گونشى، اونون يئرده كى رمزى اولان اودو تصورلرينده رمزلاشديرميشلر. بئله بير اعتقاد يارانميشديركى،

انسانلار گونشى و اودو نه قدير عزيزله سهر، اوخساسلار طبيعت او قدير تئز ايسينه، آداملار خوشبختليك

كتيره.

تورك ديللى خالقلاردا اولگن (ülgen) تانريسینين يارانماسيدا تصادفى دئييلديركى، گونش - اود - آتش

آنلامى ايله باغلى دير. نسبتاً سونرالار زرتشتى ليكده اودون و گونشين بو مقدس ليگينى ساخلاميش، اودا ستايش

آنلام و اعتقادى يارانديقدان سونرا گونش - اود - آتش ايستى سينين بئش نوعوايله علاقه دار شنليكلر

كئچيريلميشدير. همين شنليكلرده تخميناً اود چارشنبه سى گونلرينده كئچيريلميش و يادداشلاردا آذر

شنليكلرى كيمي ياشاميشدير.

اسكى ايناملاردا گوره، گونش - اود - آتش تاپينماسينين ايلك نمونه سى، داهدا دؤغروسو منبعى آغاجين

گؤوده سينده ياتان ايستيليكه باغلى ايدى. اسكى اعتقادلاردا انسانين قيزينديغى ايستى ليگين ايلك منبعى ده آغاج

كولتو حساب اولونوردو. آتش پرستليك اعتقادلارينا گوره، «مقدس اودو» انسانا آغاج وئرميشدى، داهدا دؤغروسو

انسان ايكي آغاجي بير - بيرينه سورتمكله اود الده ائتميشدير. اولو بابالاريميز بونون شرفينه «شهر يور» آدلى شنليكلرده كئچيره رديلر.

انسان بدنينه و طبيعتين اوزونده قورونوب ساخلانان ايستيليكله مقدس حساب اولوناردى. ائله بو ايستى ليگى قورويوب ساخلاماق شرفينه «سده» شنليكلرى يارانميشدير.

اود و ايستينين اساس منبعلريندن بيرى گونشين ايستيسى حساب اولوناردى. اونا چاغيران قودو (qodu) نغمه لرى خالق آراسيندا گننيس ياييلير، گونشين ايستيليگى شرفينه آزرگان شنليكلرى قورولاردى. آتشگاهلاردا و اوجاقلاردا ساخلانان اود شرفينه ايسه چيراغ شنليكلرى كئچيريلردى.

گوروندويو كيمي، اود چارشنبه سينده گونش - اود - آتش آنلامى چوخ گننيس اولچولرده قبول و درك اولونار، طبيعتين دورد عنصروندن بيرى اولان اودا ائركن اينام و اعتقادلار سلسله سيني ياراداردى. بو اينانچ دونياسى ايسه اودون ابديليگى، مقدس ليگى تاپينماسيني دوغورموشدور.

اود چارشنبه سى - گونش - اود - آتش اينامى ايله باغلى يادداشلاردا قالان بير چوخ نغمه، اعتقاد، مراسم، ميف و روايتلر بو گونوموزه قدير گليب چاتميشدير.

قودو خان (Qodu xan)

(اعتقاد)

اودلو چارشنبه ده آداملار صبح تئزدن هوندور بير تپه نين اوستونده تونقال قالايارديلار. همين تونقالين دؤوره سینه توپلاشيپ گونشين دوغماسيني گوزله يرديلر.

ائىلەكى، گونش دوغدو، ھامى اونو سىلاملايان «قودو خان» نغمەسىنى اوخويار، تونقالين باشىندا دۇورە وورار،

سونرادا ھەرە تونقالدان اۇز مشعلينى ياندىرىپ اوجاقلارنىن آليشديرماق اوچون ائوھ تىلەسردىلر. آدمالار تونقالين

دۇورەسىنە دولاندىقجا، ائىلەجەدە گليب اۇز اوجاقلارنىن ياندىردىقجا اوخوياردىلار:

قودو خان، قودو خان،

سۇندورمە اودو خان.

آت اوستە قود گتير،

اولوسا اود گتير.

سۇزوبال قودوخان،

اۇزو آل قودوخان.

قودو خان دالداير،

آل آتى يالداير.

دون تىكك قودويا،

آرخ چكك قودويا.

سۇزو بال قودوخان،

اۇزو آل قودوخان.

قودويا آت آپار،

دالينجا قات آپار.

يالىندا يات آيار،

قان - تره بات آيار.

سؤزو بال قودوخان،

اؤزو آل قودوخان.

قودو خان يولدادير،

اللى بالدادير،

بوساطى دالدادير.

سوزو بال قودوخان،

اؤزو آل قودوخان.

قودو خان گؤى خاندير،

قودوخان داغ خاندير.

قودو خان آغ خاندير،

سؤزو بال قودو خان،

اؤزو آل قودوخان.

آتالار دئييبكى...

اود ايناملادير.

اود قالار کؤز اولار، قیز قالار سؤز اولار.

اود کول ایله گیزله نر.

اود گؤرسن گئتمه، کؤپک سسی انشیدسن گئت.

اود قالاییب اودا دوشمو شوک.

اود ایله ظارافات انیله یین آغلار قالار.

اود سوز اوجاق اولماز.

اود دوشدویو یئری یانديرار.

اودا یانمایان بالاسینادا یانماز.

اود یانان یئردن توستو چیخار.

اود اوجاقددا یانار.

اود دئمک ایلن آغیزا اود دوشمز.

اود ایله اوینایان اود سوز قالار.

اود اولان اؤزونو یانديرار.

اود انیله یه نی فلک انیله یه بیلمز.

اود هارا دوشسه اؤزونه یول آچار.

اود آدامی هم قیزديرار، همده یانديرار.

اودا پناه آپارانین اوجاگی سؤنمز.

اوددان کول تۇرەر، کولدن اود.

اودا دردينى دئيهن خئيير آپارار.

اودو سؤين؛ قارا كونه قالار.

اودو، چيراغى يانديران خئيير آپارار.

اود - اوجاغا باخمايانين گونو خوش گلمز.

اوجاق سؤنمهين يئرده مسكن سالارلار.

اينانچلار

اوجاق ياناندا سسلەنيرسه، دئمك، كيسمه سؤزوو دانيشير.

اود هيسلى اولارسا - اوزاغدان قوناغين گلهجك، - دئيه رلر.

اوجاقا ياناشاندا سلام وئره رلر.

اودون گئجه هيس ائله مه سى ياخشى علامت دئييل.

اوجاغدا كول تيتريه ينده؛ اود خئييره اوينايير، - دئيه رلر. اودون عائله ده بير كؤريه دونيايا گتيره جه يينه

اينانارلار.

اوجاغين توستوسو اوستونه گلسه سؤگيلين گؤيچك اولار.

اوجاق داغيدانين اوجاغى داغيلار.

گون؛ گؤزه رانيق گتيره ر.

گون دوشن يئرده خسته ليك اولماز.

گون دوغاندا زيارته يولا دوشرلر.

آزاد نبى يئۇ

كۈن دوغاندا دوغولان اوشاق گۈچك اولار.

كۈن دوغاندا دوغولان اوشاق جنگاور اولار.

جاناوار پارچالايان قويونون ياراسيىنى اودايىلە داغلایارلار.

ايشىق سئومهين قلبى قارا اولار.

ايشىق سئومهين ايله اوزاق سفرە چىخمازلار.

ايشىقدان قاچان اۆز اولادىنادا خئير يئتيرمز.

چىراق يانديرانين چىراغى سۇنمز اولار.

چىراق سۇندورەنين چىراغى اوزون يانماز.

چىراق يئرى قبلەيە اولان ائو اوغورلو اولار.

آندلار، آلقىشلار، قارغىشلار

اود حاققى!

اوجاق حاققى!

اوجاغا آند اولسون!

كۈن حاققى!

ايشىغا آند اولسون.

چىراق حاققى!

اوجاين اودلو اولسون، قازانين قاينار.

اوجاغيں برکتلى اولسون.

اوجاغيں نورلو اولسون.

اوجاغيں اودلو اولسون.

اودووا نور چيله نسين.

اوجاغيں ساجلى اولسون.

گوئش سنى كسسين.

گوئش سنه غنيم اولسون.

گوئش اودونا ياناسان.

اودا دوشه سن.

اود - اوجاق تاپماياسان.

اوددان قاپانين اولماسين.

اوددان سؤندوره نين اولماسين.

اود - اوجاغا حسرت قالاسان.

اوجاغيںدان توستو گؤره ن اولماسين.

اوجاق اودونا حسرت قالاسان.

اوجاغيں قازان گؤرمه سين.

اوجاغيں سؤنسون.

اوجاغيں آغلار قالسين.

آزاد نبی یئو

اوجاغین داغیلسین.

اوجاق اوزو گۆرمه یه سن.

اود دوشسون ایچیوه.

تاپماجالار

بولود بولود ایچینده،

آی دا بولود ایچینده.

گویدن یئرله اود یاغدی،

بیزده یانددیق ایچینده.

(گونش)

بوردان ووردوم بالتانی،

اوردان چیخدی قالتانی.

آنام بیر اوغلان دوغوب،

یئرین، گویون سلطانی.

(تازا دوغان گونش)

قازدیم، قازدیم قوم چیخدی،

قومدان ميرانه چيخدى.

شر واختى اولن اوغلان،

صبحدن بازارا چيخدى.

(گونش)

صانديق، صانديق ايچينده،

قيزيل صانديق ايچينده،

گؤيدهن يئرله اود دوشدو،

بيزده يانديق ايچينده.

(گونش)

اوتورموشدوم سكيده،

اوره ييم سگ - سكه ده.

گؤيدهن بير آله دوشدو،

بير قيزيل نعلبه كيده.

(گونش)

گؤيده اوچار بير مايا،

ايشيق سالار دونيايا.

گؤيده دورار قيزيل داش،

آزاد نبی یئو

دو نیا اھیر اونا باش.

(کونش)

اؤدەن - ائوہ قیزیل یایلیق.

(اود)

قیرمیزی نار،

ھر اؤدە وار.

(لامپا)

بیر بالاجا نار داشی،

اوجاغدا بیشیریر آشی.

(کؤسؤو)

باياتيلار، آغیلار...

سودا یاندی...

اود یاندی، سودا یاندی.

دردیمی سویا دئدیم،

اود توتدو، اودا یاندی.

دوشن يئرى...

آتلائيپ، دوشن يئرى.

گۆز ياشيم اودا دؤنوب،

يانديرار دوشن يئرى.

آلتيمدا كيليم ياندى،

اود دوشدو، كيليم ياندى.

بالا، بالا دئمكدن،

آغيزيمدا ديليم ياندى.

اوزه‌رليک دانا - دانا،

اوجاغدان گؤتورسانا.

بالا - بالا دئمكدن،

نظري بد اولانين،

گؤزلرى اوددا يانا.

كؤينه‌يين گولو يانسين،

اود توتسون، گولو يانسين.

سنى مندن ائده‌نين،

آزاد نبی یئو

آغزیندا دیلی یانسین.

اوجاغین اودو کئچدی،

یئل ووردو، اودو کئچدی.

نه باخیرسان آی اوغلان،

سنوگیلین بودو کئچدی.

مراسیملر

گونشه قوربان کسمک مراسیمی

گونش ایستی سینی آرزیلایان اولو بابالاریمیز، اودلو چارشنبهده صبح تئزدن گونشه قوربان آپاراردیلار. داهای

ائرکن چاغلاردا آپاریلان بئله قوربان، عادتاً، کهر آت اولاردی. بیر نفر یئدهگیندهکی آتی اوجا بیر تپه نین اوستونه

قالدیراردی. الینده بالتا اولان باشقا بیر نفر ایسه آرخادان اونلاری مشاهده ائدهردی.

گون دوغاندا آت تپه نین اوستونده اولار، گونشین دوغماسی شرفینه اونو قوربان کسرديلر.

خالقدا بئله اینام اولاردی کی، قیرمیزی کهرین گونشه قوربان کسیلمه سی آداملارا خوشبختلیک و سعادت

کتیره جک. بو مراسیم خالقی میزین ان اسکی گؤروش لریندن اولوب. بیر سیرا قایا اوستو رسم لرده ده عکس

اولو نموشدور.

آغاج و اوجاق ایناملاری

داغداغان، زوغال، انجیر و توت آغاجلارینی اوددا یانديرمازلار.

اوجاغی شر واختی سۇندورمزلر.

اؤده اوجاق یئری اویارلار.

اوجاغین کولونو داغیتمازلار.

اوجاغان کول وئرمزلر.

اود چارشنبه‌سینده اوجاغی بوش قویمازلار.

آجین ایستی‌سینه ایستینه‌رلر.

اود چارشنبه‌سینده «آغایان» آجی کسن سونسوز قالار.

اود چارشنبه‌سینده اوجاغان اود وئرمزلر.

پالید آجینین ایستی‌سی ساغلیق کتیره.

اوجاق ایستی‌سین سئوه، اود – اوجاغلی اولار.

اود بابا و گۆزل شاهو

(روایت)

دئییرلر قوناق کند آتسگاهینین کئشیکینی چکمه‌یی اود بابا هر آخسام بیر قیزا تاپشیراردی. بیر گونده نؤوبه

گۆزل شاهویا چاتیر. شاهو مشعلی یانديریب کئشیکده دایانیر، گئتدیکجه اونو آلاولانديریر. یئر – گۆی مشعلین

شعله سینه غرق اولور. گئجه نین بیر عالمینده اود بابا آتشگاها گلیر. شاهونون یانیدیردیغی مشعللرین گور ایشغی اود بابانین گوزونو قاماشدیریر. اود بابا دئییر:

– مشعلین گوزومون ایشیغینی آپاردی، ائی شاهو! سن مشعلدهنده شعله لی، آتشیمدهنده ایشیق لی سانمیش...

شاهو اود بابانین قارشیسیندا تعظیم ائدیپ دئییر:

– مرحمت لی اود بابام ایسته سه من اؤز جانیمیدا اونا فدا ائده رم.

شاهو اؤزونو آتشگاهین گور اوجاغینا آتماق ایسته ینده اود بابا اونو توتور:

– یوخ، گؤزهل شاهو، من آداملارین حیاتی نی الینده ن آلمیرام. اونلار حیات وئیرم، ابدیت وئیرم، نفسینه

قدرت وئیرم.

ائله بونو دئییب اود بابا گؤزهل شاهونو اؤپدو. اود بابانین نفسینده ن قالخان بیر آلا و اؤنجه شاهونون باشی

اوسته بیر دؤور ووردو. سونرا دولانیب نفسینه قاریشدی. شاهو بیر آنلیق گوزونو یومدو، اود بابانین نفسینده ن

قالخان آلاوی شربت کیمی ایچدی.

شاهو گوزونو آچاندا یئنه اؤزونو آتشگاهین کئشگینده کوردو. او، سسینده قوت، گوزونده ایشیق، نفسینده

قدرت حیس ائتدی. ائله او گونده ن آتشگاهدا قالدی، معبدده یاشادی...

دئییرلر بیر گون آزی حؤکمدار شیروان توپراغینا هجوم ائتدی. بوتون آتشگاهلاری داغیدا – داغیدا گلیب قوناق

کنده چاتدی. دؤیوشچولر الی قیلینجدا معبدده گیردیلر. شاهو قاباغا چیخدی. آزی حؤکمدارا قوشونونو آتشگاهدان

چیخارماغا امر ائتدی. آنجاق آزیغین حؤکمدار امره اطاعت ائتمه دی. اونداهو دوشمان اوستونه آغزیندان اود

پوسگورمه يه باشلادی. شاهونون پوسگوردويو اود - آلاو دوشمانی يانديريب ياخدی. آزی حؤکمدار آمان ایسته دی
نجا ق شاهو قوشونو قاباغینا قاتیپ قومماغیندا داوام ائتدی.

حؤکمدار مودروک قوجالاری ییغدیکی، تدبیر تۆکسونلر. هئچ کس بیر علاج ائده بیلمه دی. اژدها جیلدینه
دوشموش شاهو داغیلیمیش چوخ آتشگاهلارین داش - توپراغی اوزه رینده دوشمانین قانین تۆکدو.

دۆردونجو آزیغین حؤکمدارین حضوروندا قیرمیزی ساققالی دیزینه چاتان بیر قوجا تاپیلدی. حؤکمدار قوجایا
چوخ یالواردی. اورهی یومشالان قوجا دئدی:

- سنه بیر حالدا کۆمک ائده بیلیره مکی، دئدیگیم ایکی شرطه عمل ائده سن. بیرینجی شرطی اودورکی، ییخدیغین
هر آتشگاهین یئرینه ایکیسینی تیکه سن. ایکینجی شرطیم اودورکی، قیزا توخونمایاسان، سئحری آچیلان کیمی اونو
منه وئره سن.

آزی حؤکمدار راضی اولدو.

قوجا قیزا یاخین گلدی. اونون سئحرینی سیندیردی. آزی حؤکمدار شرطینه عمل ائتدی شاهویا توخونماییب
گئری قاییتدی. داغیلدیغی هر آتشگاهین یئرینه ایکیسینی تیکدی.

قوجا شاهونو گۆتوروب قوناق کند آتشگاهینا گلدی. آتشگاهین آلتیندان آخان بولاغین سویوندان ایچیب
جاوان اوغلان اولدو. بو سودان گۆزهل شاهویادا ایچیرتدی. هر ایکیسی ابدی حیاتا قووشدو. ائوله نیب آتشگاهدا یاشاماغا
باشلادیلار.

دئییرلر ائله ایندیده گۆزهل شاهوایله اود بابا او داغلاردا یاشاییر. هر ایلین اود چارشنبه سینده قوناق کند
آتشگاهینا گلنلر صبح تئزدن اونلاری آتشگاهین باشیندا گۆرورلر.

يئل چارشنبه سى

ايل آخير چارشنبه لرين اوچونجوسو يئل چارشنبه سيدير. او، خالق آراسيندا «كولهك اوينادان چارشنبه»، «يئللى چارشنبه»، كولهكلى چارشنبه»، موغان زوناسينين بير سيرا كندلرينده ايسه «حئيدر چارشنبه» آدلارى ايله ده تانينير. اسكى اعتقادلار گوره بو چارشنبه ده اويانان يئل و كولهك يئرى گزير، اويانميش سويو، اودو حر كته كتيرير. يئل چارشنبه سينده اسن ايسى و يا سويوق كولهكلر يازين گليشيندهن خبر وئيرير. گون بويوندا كولهك بير نئجه دونه ده ييشير. بو ده ييشمه لر يئلين اوزونون تميزلنمه سى كيمي قبول ائديلير.

اسكى اعتقادلار گوره، «قارچايدا» ياتميش دورد جور كولهك يئر اوزونه چيخاراق اۇنجه اۇزو تميزلنير، هر بيرى ايسه بير پالتاردا اۇزونو گؤستيرير. ماراقليديركى، پالتارلارينين آدى ايله اونلارين اۇزونون خاراكتئرى (اۇزهلليگى) آراسيندا بير اوخشارلىق گوزه چارپير. بورادا رنگلرين ميفيك معنالارى اۇزهل معنا داشييير. بئلهكى، تورك ميفولوگياسيندا؛ آغ يئل - آغ پالتاردا، قارا يئل - قارا پالتاردا، خزرى - گؤي پالتاردا، گيله وار - قيرميزى پالتاردا تصور ائديلير.

يئل چارشنبه سى گونو، يئل، بو دوردلويون توپلوموندان ساييلير و قيسا مدتده بوتون دونيانى دولاشير. بئلهليكله يئر اوزهرينى گزيب دولانان يئل تصورده ملاكه لشير (ملاكه يه چئوريلير).

داها اثركن تصورلرده ايسه كولهكله عينى كؤكدهن اولان يئلين حقيقتاً كولا و تانرى سويه سينه يوكسلديگى معلومدور. بئلهكى، بير چوخ خالقلارين اثركن تصورلرينده، ائله جه ده مقدس كيتابلاريندا يئل - يئرى اداره ائندن قدرتلى تانريلاردان بيرى حساب اولونور.

اسکی ایناملاردا یئل یا اؤزو تانریدیر، یادا دونیانی اداره ائدهن تانری طرفیندهن گؤندهریلن قدرتلی بیر ملاکه‌دیر. او، لازیم اولاندا انسانلاری عزیزله‌ییر، اونلارا یاردیم ائدیر، غضبله‌نه‌نده ایسه آداملاری جزالاندیریر. «انجیل» و «زبور» دا یئل آلاهیمنین قدرتی وصف اولونور. «تؤورات» دا ایسه دؤرد نوع یئل ایلاهه‌سینین هر بیرینین اؤزونه مخصوص اؤزه‌للیکلرینده دانیشیلیر.

«قران» دا ایسه یئلین آلاه طرفینده گؤندهریلدیگی، اونون آلاهیمن مرحمت و جزا ملاکه‌سی اولدوغو قید اولونور.

زرتشتی‌لرده کوله‌گی مقدس سایمیش، اونو تانری حساب ائتمیشلر. «آوئستا» دا دئییلیرکی، «... یئلین گوجو قدرتلی هؤرموزدون گوجودور. .. یئل هؤرموزددهن گوج آلیب دونیا یا آق آچمیشدیر...»

پروفئسور آ. عادیلووون یازدیغی کیمی، یئلین «بابا»، «تانری» حساب ائدیلمه‌سینین تاریخی قدیم یونانلاردا گئدیپ چیخیر. یونان میفولوگیاسینا گؤره بوتون کوله‌کلرین منشأیی تکجه بیر آدادا یاشایان ائول (EOL) ایله علاقه‌داردیر. ائول دؤرد اوغلونو ماغارادا ساخلا‌ییر. اونلارین هر بیرینی نؤوبه ایله دونیانی گزمه‌یه یولا سالیر. بو سببدنده یئر اوزونده دؤرد جور کوله‌ک اسیر. یونانلارین بیر سیرا باشقا میفیک سوژئتلرینده ایسه یئل کوله‌ک تانریسی، کوله‌ک آلاهی حساب اولونور. قدیم یونانلارین گورجوستاندا یاشایان نسل‌لری ایچریسینده «تری آلت اوروملاری» ندا کوله‌ک آلاهی ائله بئله‌جه – «یئللی بابا» آدلاندیریلیر.

یئلین تانری، یئلین آلاه آنلامی خالقی‌میزین شفاهی تفکورو‌ندهه اوزون زامان باشلیجا موقع توتوموشدور. یئلین تانریلیغی اصلینده شفاهی تفکوره تصدیق‌لنمیش، بیر چوخ عادت – عنعنه، بایرام و مراسملری‌میزده یئل تانری‌سینا ستایش عکس اولونموشدور.

ايل آخير چارشنبه لر ين اوچونجوسونون يئل ايله باغلانماسى اونون مقدس وارليق كيمى تانينماسينين چوخ ائركن چاغلاردان خالق آراسيندا موجود اولدوغونو گؤستريش.

شفاهى ياراديجيليغيميزدا يئلين تانريليغى ايله باغلى مختلف نغمه، افسانه، روايت، ميف، اينانچ، مثل و سايره يارانميشدير. بو مراسم و آيينلر تكجه ايل آخير چارشنبه لره، يا خود نوروز شنليكلرينده دئييل، ايلين مختلف دؤورلرينده، فصللرينده انسانين اود، سو، يئل و توپراق تانريسينا احتياجى اولان مقاملاردا اجرا اولونموشدور. مثلاً بعضى لرى ائله حساب ائديركى، تاخيل دؤيولن زامان كئچيريلن يئل بابا مراسيمينين نوروز شنليكلرى ايله هئچ بير علاقه سى يوخدور. يئلين دؤرد مقدس عنصردن بيرى كيمى ايلين باشلانغيچيندا اويناديغيني، نوروز شنليكلرينين ايسه دؤرد عنصر ايله باغلى يارانديغيني نظره آلساق، اوندا آيدين اولاركى، يئل بابا مراسمى اؤز سوي كؤكوايله يئل تانريسينا اعتقاد آنلامى ايله باغلى دير، اونا نوروز آيينلريندهن هئچ جور قيراغا قويماق اولماز.

فاطى قارى نين اوركه نى

(ميف)

دئييرلر بير گون فاطى قارى يئتدى رنگلى ايپ اهيرميشدى. هره سيني بير دولابا دولاييب، ديزلرينين آلتينا ييغميشدى. آخيرينجي دولاب بيردن فاطى قارى نين ديزينين آلتيندان قاجدى، ديغيرلانيب گئتدى دوشدو ايراغا، قارى ننه غضبله نيپ دئدى:

– آزاريم، بئزاريم دهيميش يئل بابا يئنه هاردان گليب چيخدى، – دئييه، دئييمه يه باشلادى. اوكى وار يئل بابانى

قارغادى، سؤيدو.

بونو ائشيدن يئل بابا گليب فاطى قارى نين دولابلارينى داهام محكم ديغيرلاتماغا باشلادى. فاطى قارى دا

سؤيوشو ائله دى يئتدى مرتبه لى.

يئل بابا فاطى قارى نى ايليرى ايله بيرليكه قانادينى آليب، آپاريپ سالى اوفوقه. فاطى قارى نه قدر يالواردى -

ياخاردى، يئل بابا اونو يئر ائنديرمه دى.

هر دؤنه ياغيش ياغاندان سونرا فاطى قارى نين يئتدى رنگلى قورشاعى گؤيده پاريلدايير. فاطى قارى بئلينده

اوخ - يايينى آچيب يئل بابانى وورماق ايسته يير. آنجاق قارى يايين آغزىنى دوز توتا بيلمير. گاه آشاغى توتور،

گاهدا يوخارى، يئل بابادا گوله - گوله قاچيب فاطى قارى نين دولابلارينى گؤيؤن يئتدى قاتينا دولايير.

اونودا دئييرلركى، فاطى قارى يايين آغزىنى گؤيه توتاندا بوللوق اولور، يئر توتاندا قيتليق.

نغمه لر

يئللى بابام، يئل بابام

يئللى بابام،

يئل بابام.

تئللى بابام،

تئل بابام.

ائليم، گونوم باتدى گل،

چارپلنگيم ياتدى گل.

تكنه ده قالدى آشيم،

یاتدی دهیرمان داشیم.

یئللی بابام،

یئل بابام.

تئللی بابام،

تئل بابام.

گولپری نین آریاسی،

خان مرادین یارماسی.

نوباتدا دالدا قالدی،

اوشاقلار دارد قالدی.

چیگنیمه دوشدو باشیم،

یاتدی دهیرمان داشیم.

یئللی بابام،

یئل بابام.

تئللی بابام،

تئل بابام.

گوللو توتدو ساواشیم،

تکنه ده قالدی آشیم،

چیگنیمه دوشدو باشیم،

یاتدی ده بیرمان داشیم...

یئللی بابام،

یئل بابام،

تئللی بابام،

تئل بابام.

گوللو بابام،

گول بابام.

دردیمی گل بیل بابام،

گل بابام، آی گل بابام!

«آ یئل بابا، گل بابا...»

آ یئل بابا، یئل بابا،

قوربان سنه، گل بابا.

تاخیلیمیز یئرده قالدی،

یاخامیز الدهه قالدی

آ يئل بابا، يئل بابا،

قوربان سنه، گل بابا ...

«يئل بابا شيوه نلري»

... آ يئل بابا،

يارانال آتدي گلدي،

آتي قاناتلي گلدي.

سويا گندهن نرگيزيم،

قانيئا باتدي گلدي...

شاخسئي - واخسئي!

واخسئي - شاخسئي!

... آ يئل بابا،

ايپيم - ايپدن اوزولدو،

ايپيم ديبدن اوزولدو.

بيرجه گونده مين جاوان

قارا قبره دوزولدو.

شاخسئي - واخسئي!

واخسئي - شاخسئي!

آي ديلي يئللي لير،

آي الي يئللي لير،

آفيرنگ ديللي لير.

گونوم يئل اولدو، يئل اولدو،

گؤزلريم سئل اولدو، سئل اولدو،

شاخسئي - واخسئي!

واخسئي - شاخسئي!

... آيئل بابا،

كورسولرده ياتديلار،

آرالاري قاتديلار،

توپراغيمي ساتديلار،

مورادلارا چاتديلار.

شاخسئي - واخسئي!

واخسئي - شاخسئي!

... آ يئل بابا،

سموم كيمى اسديلر،

جير غالارى كسديلر.

سحره جن قيرديلار،

دئمهديلر «بسديلر».

قانيم سنل اولدو، سنل اولدو،

سنلليم گؤل اولدو، گؤل اولدو.

شاخسنئى - واخسنئى!

واخسنئى - شاخسنئى!

... آ يئل بابا،

ائليمى - گونومو بكلهديلر،

توپراغيمى لكلهديلر،

ائلدهن آييريپ تكلهديلر.

حاليم نه يامان، نه يامان،

آمان، آي آمان، آي آمان.

شاخسنئى - واخسنئى!

واخسئي - شاخسئي!

آتالار دئييبكى...

يئل هاوالانيب كئچر.

يئل آپاران يئلينكى، يئرده قالان مينمكى

يئل اسمه يينجه ياپراق تيره نمز.

يئل وورور چالير، يئنگه لر اوينايير.

يئله توپورسن؛ اؤز اوستونه قايدار.

يئل قايدان نه آپارار؟

يئل گتيريب، گون قورودوب.

يئل اسنده يئلله نر، يول گؤرهنده يوللانا.

يئل ايلن گلن، سئل ايلن گئدر، يئل ايلن گلن، گول ايلن گئدر.

يئل بئله اسسه، بالتا بئله كسسه، واى منيم حالىما.

يئل اسيب، قوز توكولوب.

يئل اوفوردو، سو توكولدو.

يئل سويورسون، ياغيش آپارسين؛ يوخا چيخسين، ايزى قالماسين.

يئل آپارسا سنه نه قالار؟

ﷻ يئله دئدير: - «اسمه!»

دئدى: - «كله ييمى كسمه».

ﷻ يئل اوفوروب شيشيرتدينى گؤيه قالديرار.

ﷻ يئلين ظارافاتى قوماقلا باشلانير.

ﷻ يئله وئرديين دوشمنه قسمت اولار.

ﷻ يئل آپارديغىنى قايتارماز.

ﷻ يئل ايله دولت اولان يئله نه - يئله نه قالار.

ﷻ يئلين ايشى ائل ايلن دئييل، گول ايلن.

ﷻ يئل باغلایانى ائل آچار.

ﷻ يئل توزايله دوستلوق ائله سه تك قالار.

ﷻ يئل اولماسا سئلده اولماز.

ﷻ يئل برک اسر، يولچونون يولون كسر.

ﷻ يئله قوشولان چوخ اوزاغا گئتمز.

ﷻ يئلدهن آمان ديله مزلر.

ﷻ كولك اسر، گول بوكولر.

كونول يانار، جان سؤكولر،

گئجه - گوندوز ياشى تۆكولر،

گۆز لريمين قاراسيندان.

كوله ك كيمي هردهن بير يانا اسمه.

كوله كلي هاوادا دنيزده چيممه زلر.

كوله كلي ياتانين جين آتى اولار.

كوله كلي هاوادا پامبيق آتمازلار.

كوله كلي گونده خيرمان سووورمازلار.

باياتيلار و آغيلار

داغدان يئل اسير يئنه،

صبريمي كسير يئنه.

گئتدين، منى ائيله دين،

يولوندا اسير يئنه.

يا

يئل اسر، توز قوپارار،

آغاجدان قوز قوپارار.

يئل ايله گلن بلانى، يئل اؤزوده آپارار.

يئل اسدى يوردون اوسته،

توز دوشدو قوردون اوسته.

يورد اوچون باش قويانى،

سن بيزيم ائلدن ايسته.

يئل اسدى، اسر قالدی،

سريمده اثر قالدی.

يار سئوديم، ياد آپاردی،

منه دردسر قالدی.

توفان قوپار، يئل آغلار،

چايلار داشار، سئل آغلار.

غريبليکده اوله نين،

ياسين توتار، ائل آغلار.

يئل اسسين يئلده دهيسين،

مئه اسسين، تئلده دهيسين،

تك الدهن نه سس چيخار،

ال گرەك اله دهيسين.

داغ باشيندا يئل اسر،

دوشر اوزه، تئل اسر،

دوغرو سؤز تئز كار ائيلر،

قيلينجدان ايتى كسر.

كوله يين نى گلدی،

غصه‌سى، غمى گلدی.

گل گؤروشك، آيريلاق،

كؤرپويه گمى گلدی.

قارا يئل اسدى، كئچدى،

صبريمى كسدى، كئچدى.

وطندهن گلن دورنا،

يامان تله‌سدى، كئچدى.

داغلاردان اسن كوله‌ك،

يولوموكسن كوله‌ك،

يارى هارا آپاردین،

بنده‌دن كوسن كوله‌ك؟

تاپماجالار

آياغيندان آديرماز،

آغزا يويه ن ووردورماز.

(يئل)

آهيني ها، آهيني،

گزه ر جمله جهاني.

دره لرده اولدوردوم،

نه اتى وار، نه قانى.

(كوله ك)

داغدان گليز هوزى كيمي،

ده ييرمانين توزو كيمي.

(كوله ك)

ال ايله توتماق اولماز،

گؤزايله گؤرمك اولماز.

(يئل)

الهی، و لهی اولار،

دهیرمانا دن دولار.

اوستا الی دیمه میش،

خیرماندا گرک اولار.

(کوله ک)

نه الی وار، نه آیاغی،

داغیدیر دهلی سایاغی،

شیقها شیریق آچیر قاپی.

(یئل)

اوچ قارداشیم وار،

بیری سولویور،

بیری اوفورور،

بیری بیتیریر.

(یاغیش، یئل، گونش)

هر یان الک - ولکدیر،

ایشی تامام کله کدیر.

دهییرمانا جان وئره،

خیرمانادا گره کدیر.

(یئل)

یئل بابا مراسیملری

خیرماندا دهنی ساماندان آییرماق واختی گلنده جماعت یئل بابانی چاغیریب دئییر: - یئل بابا، گل آغ آتینا آرپا،

سامان آپار! بعضی یئرلرده اونا نغمه ایله ده مراجعت ائدیرلر:

- آ یئل بابا، یئل بابا،

تنز گل بابا، گل بابا.

سووور بیزیم خیرمانی،

آتینا وئر سامانی.

دهن ییغیلیب داغ اولسون،

یئل بابامیز ساغ اولسون.

آ یئل بابا، یئل بابا،

قوربان سنه، گل بابا.

تاخیلیمیز یئرده قالدی،

ياخاميز الدهه قالدی.

آ يئل بابا، يئل بابا،

قوربان سنه، گل بابا.

سووور بيزيم خيرمانی،

آتينا وئر سامانی.

دهن ييغیلیب داغ اولسون،

يئل باباميز ساغ اولسون.

اجدادلار ييميزين اينامينا گوره، بو چاغيريشدان سونرا يئل بابا گليب خيرمانی سووورار، سامانی آپاريب اوز

آتينا وئر، تميزلنميش دن ايسه آداملار قالاردی. خيرمان سووورولوب، تاخيل دؤيولوب قورتارانندان سونرا

اوخوياردیلار:

خيرماندا شانا قالدی، يئل اسدی، شانا قالدی.

خيرمانا بير قيز گلدی ساچی نيشانا قالدی.

«اينانجلار»

يئل بابا خير مانا گلهميشدن قاباق اورادان بوغدا، دن گؤتورمزلر. سوورولماميش بوغدا گؤتورهنين اوغلو

اؤلر.

خيرمان سوورولاندان سونرا ايلک بوغدا گؤتورهنين اوغلو اولار.

يئلی اسديرهنی سؤيمزلر.

ﷻ يئل داغينا زيارت اندهرلر. آداملار اورده كلرينده هر هانسی بير ديلك توتوب نذر - نياز گتيره رلر، قوربان

كسرلر. يئل بابا كيمين نذريني، قوربانيني قبول ائتسه، او آدام خئير تاپار، آرزوسونا چاتار.

ﷻ يئل چارشنبه سي گئجه سي سؤيود آغاجي نين آلتينا گئديب نيت ائله و يئل باباني چاغير. اكر يئل بابا سنين

سسيني انشيديب اسسه و سؤيودون بوداقلاريني توپراغا توخوندورسا ديله يين يئرینه يئتر.

ﷻ تاخيل سوورولاندا يئل بابا برک اسيب ايشه مانع اولسا، اله يين، يادا خلبيرين اوستونو برک - برک

باغلايلارلار، اوندا يئل بابا انصافا گليب ياواش اسر، - دئيرلر.

ﷻ تاخيل دؤيولنده يئل بوغاناغي قالخار سا قيزلار: - «گلمه، گلمه، سنه گئدهرم»، - دئيرلر.

توپراق چارشنبه‌سی

نوروز بايرامي عرفه‌سينده‌کی چارشنبه‌لرين سونونجوسو آخير چارشنبه‌دير. بو چارشنبه خالق آراسيندا «ايل آخير چارشنبه»، «توپراق چارشنبه‌سی»، «يئر چارشنبه‌سی»، «چارشنبه‌سوري» آدلاري ايله‌ده تانينير. معلوم اولدوغو کیمی، سونونجو چارشنبه‌ده نه‌ایت توپراق اويانير. توپراقدا سو، ايستی‌لیک و هاوا نورماللاشیر و بونولادا دئمک او، آرتیق اکينه حاضیردير، توپراغا توخوم سپمک اولار. توپراغين اويانماسيني اولو اجدادلاریمیز ان شن، شوخ مراسملر، نغمه‌لر، آيينلر ايله قارشيلامیشدير. خالق آراسيندا بئله بير اينام اولموشدورکی، دورد عنصردن سونونجوسونون اويانماسی ايله سئل، آتش، يئل و توپراق داها بؤيوک گوج آلیر، يئرین دونونو ده‌يشیر، آداملاری یوخلوق و قیتلیقدان، چتین‌لیک و محرومیتلردن قورتارماق اوچون اؤزونده داها بؤيوک قوه تاپیر. ائله بو ايناملا باغلی خالق آراسيندا ياييلمیش اسکی بير میفولوژی تصویره گؤره، آداملارين محرومیت و قیتلیقدان اذیت چکديکلی بیر گونده سئل، آتش، يئل توپراق خاتونون يئر آلتی معبدینه قوناق گلیرلر. بورادا ياتمیش توپراق خاتونو اويادیب آداملارين آجلیق و قیتلیق چکديکلی اونا سؤیله‌ییرلر. توپراق خاتون: «آداملاری فلاکته سالان اؤزو فلاکته دوشر» - دئییه يئریندن قالخیر، سئل، آتش، يئل و توپراق خاتون ال - اله وئریب؛

زمزم گلدی، آتش گلدی، يئل گلدی،

تزه عؤمور، تزه محصول، ايل گلدی.

- دئییه اوخویا - اوخویا ایشیقلی دونیايا چيخیرلار. دئییرلر همین گون ائلين عزیز گونو اولان آخير چارشنبه‌ایدي.

آخير چارشنبه ايل آخير چارشنبه‌لرين مراسیمی، آيين، اعتقاد، اويون و شنلیکلره ان زنگین اولانی‌دير. بورادا اولکی چارشنبه‌لرده اجرا اولونان بوتون آيين و مراسیملر داها شن، کوتلوی خالق شنلیکلری کیمی قید اولوناردی.

بو چارشنبه نین شنلیک و مراسیملری اؤزونه مخصوصلوقدا داها چوخ سئچیلی دیر. شنلیکلر صبح تئزدن سویا تاپینما آیینی ایله باشلایاردی. آداملار سو اوستونه چیخار، سو اوستوندن آتلانار، درینی، آرزوسونو سویا دانیشار و اوندان امداد دیلردی. خالقا قارشى عدالت سیز ایش گؤره نلری، عداوت سالانلاری، ناحاق قان تۆکنلری سویا تاپشیرما خالق آراسیندا گئنیش یاییلمیشدیر. بو چارشنبه ده بیر سیرا باشقا آیینلر ده کئچیریلر، خالق گون اورتایا قدر آیینلری اجرا ائدهر، سونرا ایسه هاوار چالار آسیلار، باشقا شنلیکلر باشلاردی.

آخير چارشنبه نین آخشام شنلیکلری داها گور کئچیریلردی. اوزه رلیک یان دیریلار، تونقاللار آلوولانار، باجالاردان توربالار سالانلار. قورشاق آتیلار، قولاق فاللاری قورولاردی و سایر.

آخير چارشنبه ده یئنی اکیله جک توپراق ساحه لرینده، اکین یئرلرینده کوتلوی شنلیکلر کئچیریلردی. بیر چوخ حاللاردا ایسه سایاچیلارین، جوتچولرین نغمه لری، مراسیملری یادا دوشردی. عمومی لیکده، آخير چارشنبه ده توپراق عزیزله نر، آداملار توپراغی تمیزله مه یه چیخار، بوستان و دیرریکلر ده مختلف آیینلر اجرا ائده ردیله ر.

اودلا باغلی شنلیکلر اساساً آخشام چاغی، قاش قارالاندا باشلار و گئجه یارییا قدر داوام ائده ردی. سئله، آتشه، یئلّه و توپراغا تاپینمانی بوتؤولوکده اؤزونده عکس ائتدیره ن آخير چارشنبه، ایل آخير چارشنبه لرین اسلامدان و زرتشتی لیکدن اولکی گؤروشلرله داها چوخ باغلی اولدوغونو گؤستیریر.

ایلین آخير چارشنبه سی ایلین عزیز گونلرینده ندیر. خالق آراسیندا اونونلا باغلی چوخلو بدیعی نمونه لر یاشاماقدادیر. قید ائتمک یئرینه دوشرکی، آخير چارشنبه بعضاً یانلیش اولاراق یئلّه باغلی دا ایضاح ائدیله ر. لاکین دقتلی مشاهده گؤستریرکی، نوروز توپراغین اویانماسی، یئنی اکین مؤوسومونون باشلانماسی ایله سجیه لنیر. توپراقدان اول «اویانان» سو، اود (ایستی لیک) و یئلین باشلیجا مقصدی یوخاریداکی میفدن ده گؤرون دویو کیمی

توپراغی اویاتماقدیر. آخیرینجی چارشنبه ده توپراق اویانیدیغینا گۆره اونون یئر و توپراقلا علاقه لندیر یلمه سی حقیقته داما اویغوندور.

آتالار دئییبکی...

توپراقدان پای اولماز.

توپراغا اهییلن نامرده اهییلمز.

توپراق قیزیل قوشدور، الدن بوراخدین – اوچار گئدر.

توپراقلا الله شن، خوشبخت لیکله راستلاشار.

توپراق اکینچی نین زحمتیله زینت لنیر.

توپراق دئیهر: – اؤلدور منی، دیریلدیم سنی!

توپراغا وار وئرسن، اودا سنه بار وئره.

توپراق دئیهر: – سن منه تر وئر، من سنه زر وئریم!

توپراغا گۆز آغارداندا اوز آغاردار.

توپراق کیمی برکتلی اول کی، هامی نین سئویملی سی اولاسان!

توپراغا خور باخسان، او سنه کور باخار.

توپراق اووجلایان – قیزیل اووجلار.

توپراق مقدس دیر.

توپراغين قدريني بيلمه ين اولايا - اولايا قالار.

توپراقلا اوينايان آج قالماز.

توپراغى بير يئردن گؤتورولوب.

توپراغين قاراسى اوز آغاردار.

توپراغين سيريني الى توپراقتا اولانلار بيلر.

توپراقتا ايتكى اولماز، كؤتوكسوز بيتكى اولماز.

توپراغا واختلى - واختيندا سو وئر، بهرەسيني گؤر.

يئر آيريلسايدى، يئرە گیرەرديم!

يئر آلتيندا ياسا گئده نلردندير.

يئر بيگين، يورد خانين، ايشله چيخسين جانين.

يئر قولاقلى اولار.

يئرە ووردون، باشيما ووردون...

يئردەن گؤبلەك چيخماييبكى...

يئرین آلتينى دا بيلير، اوستونوده

يئرین يئتدى قاتيندان كئچير.

يئر، اوتوران آداملا شوهرتله نر.

ياز وار، قيش وار - نه توكنمز ايش وار.

ياز اكينچي، قيش ديله‌نچي.

ياز ياغيشي تئز كچر.

ياز ياغيشيندان بللي دير.

ياز كاسيبين يورغان – دؤشه‌ييدير.

ياز گتيره، قيش آپارار، ياي يئتيره، پاييز قوپارار.

يازدا ترله‌مه‌ين، قيشدا تيقره.

يازا چيخارتدين داناني، بيه‌نمز اولدو آناني.

يازدا ياتان، قيشدا وارين ساتار.

يازدا ايشله‌ين، قيشدا ديشله‌ير.

يازدا دوشونن، قيشدا اوشومن.

يازدا اكن، پاييزدا بيچر.

يازدا چالان قيشدا اوينار.

يازدا توپراقلا بيرليكه يان، قيشدا سويوقلا اوز – اوزه دايان.

يازين كي اوياتماقدي، قيشين كي ياتماقدي.

ياز ياغيشيندا ايسلانماقدان قورخما.

نغمه‌لر

«آي كوس – كوسا گل‌ميسن»

آی کوس - کوسا گلمیسن،

گلمیسن میئدانا سن.

آلمایینجا پایینی،

چکیلمه بیر یانا سن.

بئش یومورتا پاییندی،

اولمایا آلداناسان.

منیم کوسام اویناییر،

گؤر نئجه دینگیلده ییر.

قولاق آسانلاریندا

قولاغی زینگیلده ییر.

منیم کوسام جانلی دی،

قوللاری مرجانلیدی،

کوساما ال وورمایین،

کوسام یازیق قانلیدی.

امیری برک باشیندا،

قلم اوينار قاشيندا.

يوز اللى بئش ياشيندا -

لاپ جاوان اولدو كوسا.

«قودو، قودو دورسانا»

- قودو، قودو دورسانا!

چؤمچه نى دولدورسانا!

قودونو يولا سالسانا!

- آلايه! آلايه!

- قودو پالچيغا باتميشدى،

قارمالاديم چيخارتديم.

- آلايه! آلايه!

- قارا تويوق قانادى،

كيم ووردو، كيم سانادى؟

انئشيك - انئشيك گزنده،

بالديريم ايت دالادى.

– آلاھ! آلاھ!

– داغدا دانا بۇيوردو،

يئنگه آنا يويوردو.

يئنگه آنا چاتينجا،

گلين اوغلان قايردى.

– آلاھ! آلاھ!

– وئره نين اوغلو اولسون!

وئرمه يه نين قيزى اولسون!

آدى فاطما اولسون!

قاشلارى چاتما اولسون!

اودا چاتلاسين، اولسون!...

– آلاھ! آلاھ!

آندلار، آلقيشلار، قارغيشلار

توپراق حاققى!

يئر حاققى!

توپراغی سانی یاشایسان!

توپراغین همیشه گول بیتیرسین!

توپراغین یادا قسمت اولماسین!

توپراغیندان قارا یئللر اسمه سین!

توپراغین همیشه بار یئتیرسین!

توپراغین برکتلی اولسون!

توپراغینا گۆز دیکه نین گۆزو تۆکولسون!

توپراغینی گۆز ببه یی کیمی قورو!

توپراغینی توربالله داشی سینلار!

توپراغیندا آغاج بیتمه سین.

توپراق باشینا تۆکولسون.

توپراغیندا آنجاق قانقال بیتسین.

سنی توپراغا تاپشیرمیشام.

توپراق اوزونه حسرت قالاسان.

سنی قارا توپراقداسدیریم.

یاتماغا توپراق تاپمایسان.

توپراغینا دولو دوشسون.

توپراغیندا قان سو یئرینه آخسین.

اوستونو اؤرتمه يه توپراق تاپيلماسين.

اتوپراغيني اكيب - بئجره ن تاپيلماسين.

«تاپماجالار»

يئر اوزونون قاراسى - آعاجلارين آناسى.

(توپراق)

ياغار ياغيش، قاچار قيش،

الينده جور به جور ايش.

ياشيللاشار، بوى آتار،

فصيللره ناز ساتار.

(ياز)

مال ائتسن، مالين اولار.

شانيندا بالين اولار.

يازدا، يايذا چوللانار،

قيش فصلى يالين اولار.

(توپراق)

بابامين بير دونو وار، قاتلاييرام قات گؤتورمور.

(يئر)

آلتی داش، اوستو داش - آراسيندا چمنيم

قازاندا بيشن دوزسوز آشيمدی منيم.

(سمنى حالواسی)

بیری گلیر، بیری اوتورور، بیری یاتیر.

(چای، آغاج، توپراق)

گؤیده کؤپرو وار، یئددی رنگی وار.

(گؤی قورشاغی)

اوچو بیزه یاغی دیر،

اوچو جنت باغی دیر.

اوچو ییغار گتیره،

اوچو وورار، داغیدار.

(قیش، یاز، یای، پاییز)

زر کیلیم، زنجیر کیلیم،

آغيردى آنديركيليم -

نه قالديرماق اولور، نه چيرپماق.

(يئر)

ايكى لهين، قاياقاپ -

بيرين دئييم، بيرين تاپ.

(يئر، ...)

او ندىكى، داياانبىدى داياقسيز -

او ندىكى، بو يانبىدى بوياقسيز؟

(يئر، گؤي)

او ندىكى، گلن ياز،

گلن قيشدى، گلن ياز.

قيز بير خورهك بيشيردى،

ياغيش تۇكدو، گلين ياز.

(ياز آدى گلين)

چاي اوستونده چاتلايار،

اووجدان - اووجا آتلايار.

(قوورغا)

قيرمیزی خاتون خونچانی بزهر.

(بويانميش يومورتا)

ساچاق - ساچاق ساچاقلار،

گزه‌ر اونو قاچاقلار،

دولو اولار يئليني،

بزه‌يرلر گليني.

(نوروز خونچاسی)

ائل - اوبادا آدلانار،

شيرين اولار دادلانار،

گاه آتلانار، يئلله‌نر،

گاه آليشار اودلانار.

(آخير چارشنبه)

سای ايسته‌سن سای وئرهر،

پای ایسته سن پای وئره.

اهييليب گولون درس،

خوشبخت عؤمور، آى وئره.

(نوروز بايرامى)

قابقدا يئلى گؤزهل،

دالينجا سئلى گؤزهل.

ياخاسيندا سونبولو،

باشيندا تئلى گؤزهل.

(يئل، سئل، توپراق و گونش)

باياتيلار و آغيلار

قيش چكيلير، يازا باخ،

گؤيده سوزهن قازا باخ.

باخدى، آغليم آپاردى،

گئدهن سرو نازا باخ.

بو يئرلر تالا يئرى،

بورج يئرى، قالا يئرى.

قيامت اوگون قوپار،

ائل كؤچه قالا يئري.

ايل دولاندى، گلدى ياز،

بولبول ائتدى گوله ناز.

آغليم باشيىمدان آلدى،

بوردان گئدهن سروناز.

باغچالاردا ياز اولدو،

بولبول، دردين آز اولدو.

اوخو دئديم، آغلادين،

بو نئجه آواز اولدو؟

قيش يولونو ياز كسدى،

قارينى بياض كسدى.

گئجه دوردوم كئشيكده،

الريم آياز كسدى.

آشيق دئير، ساز آنلار،

بولبول گولو ياز آنلار.

الدهن دوشسون قلمين،

اؤلوم امرى ياز آنلار.

باغ سالديم، باغيم آغلار،

بوستانيم، تاغيم آغلار.

ساغام، اؤزوم آغلارام،

اؤلسم توپراغيم آغلار.

يئل اسنده گول اينجير،

بولبول اينجير، گول اينجير.

ياد باغبان، باغا گيرمه،

ياپراق دوشور، گول اينجير.

يازا نولدو...

قيش گلدی، يازا نولدو؟

آلدى اليه قلم،

باختيمى يازان اولدو.

یاز بئله،

باهار بئله، یاز بئله.

کیتابین نه سوچو وار،

خدام دئمیش یاز بئله.

یازی بودو ...

باهاری، یازی بودو.

من بونو کیمدن بیلیم،

آلنیمدا یازی بودو.

یازیدی...

قیش دئییلدی، یاز ایدی.

دوشمن درده دوشوبدو،

اونا بودا آزایدی.

اوبا یازدان...

خوشلانیر اوبا یازدان،

جنت باغیندا اولسام،

واز کئچمه‌رم آرازدان.

اينانچلار....

چارشنبه گونو تزه ائوه كۇچن بلایا دوشر.

چارشنبه آخشامی پالتار بیچمک یاخشی علامت ساییلیر. او پالتاری گئیهن دؤولتلی اولار، - دئیرلر.

چارشنبه آخشامی تازا پالتار گئیمک اوغور گتیره ر. لباس اوسته لباس گئیهن هئچ واخت چیلپاق قالماز.

آخیر چارشنبه آخشامی کوسولولر باریشارلار.

آخیر چارشنبه گئجه سینده نحس دانیشماق، کئفسیزله مک، نالایق ایشلر توتماق اولماز.

آخیر چارشنبه گئجه سینده طبیعتده نه وارسا، هامیسی تازالانیر.

آخیر چارشنبه گئجه سینده اینسانیندا عملی، ایسته یی، فیکری، داورانیشی ده ییشیر.

آخیر چارشنبه گئجه سی اره وئریلن قیزلاری تونقالین باشینا دولانديرار و دئیرلر: - «قوی اودلو - اوجاقلی

اولسونلار!»

اود سؤنسه اوجاقداسؤنر، - دئیرلر.

چایلاردا، گؤلمه چلرده بیتهن آغ زانباغین گؤوده سی اوزانماغا باشلاياندا دئیرلر، - قیشین عؤمرو بیتیر، یاز

گلیر.

قارانقوش، نوروز گولو، بنؤوشه، قار چیجه یی یازین ائلچیلری ساییلیر.

قارانقوشو اؤلدورمک گوناهدیر.

قارانقوشا داش آتانیڭ باشینا بلا گلر.

آخير چارشنبە گونوندا بیر یئرە یومورتا، بیر یئرە جوهر، بیر یئرە کۆمور باسدیرار و نیت ائدەرلر.

یومورتا کۆمورایله یازیلارسا، نیت یاخشى گلر، سونرا اونلاری یئردەن چیخاردیب اریک آغاجی-نین دییینده باسدیرارلار.

قارشنبە گونو ساچ قیرخدیрмаق، دیرناق توتماق خئیرە یوزولور، - بو ایشلری گۆرەن چتینلیکدەن، داردان قورتارار، - دئیرلر.

قارشنبە گونو قولاغی جینگیلدەینە مژدە گلر، - دئیرلر.

قارشنبە گونو گۆزو سەیرەن سفرە چیخار.

قارشنبە گنجەسى سویون اوستوندەن توللانیب دئیرلر:

آتیل - اوتول چارشنبە،

چیللەم تۆکول چارشنبە،

بختیم آچیل چارشنبە...

نغمەلر

قارانقوش

قارانقوشام، قارانقوش،

منم گۆزەل، ظریف قوش.

بئليمه آغ كمرىم،

هر ائوده يووام، يريم.

قارانقوشام، قارانقوش،

قاناديم آيريچ - آيريچ،

منى ووران خان اوغلو،

قان قوسسون اوووج - اوووج...

بنؤوشه

بنؤوشه‌يم، ايتميشم،

كول ديبينده بيتميشم.

قيزيل گولدهن اوتانيب،

بوينو ايري بيتميشم.

چيخديم كپز داغينا،

باخديم جنت باغينا.

بنؤوشه جالاق اولموش،

قيزيل گول يارپاغينا.

بنؤوشه‌يم، ايتميشم،

كول ديبينده بيتميشم.

نوروز گلير، ياز گلير ...

نوروز، نوروز باهارا،

گوللر، گوللر باهارا.

نوروز گلير، ياز گلير،

نغمه گلير، ساز گلير.

باغچاميزدا گول اولسون،

گول اولسون، بولبول اولسون.

باغچالاردا گول اولسون،

گول اوسته بولبول اولسون...

نوروز گونو ياز اولار،

قىرخ كؤتوكده آز اولار.

نوروز، نوروز باهارا،

گوللر، گوللر باهارا.

نوروز گلير، ياز گلير،

نغمه گلير، ساز گلير.

خوش كئچه جكدير نوروز

خونچايا قويدوم باليغى،

تا بزه ييم اورتاليغى.

گرديشه سال چالماليغى،

چونكى يئتشيب فيروز،

خوش كئچه جكدير نوروز.

تاخچايا قويدوم چيراغي،

روشن ائيله سين بوجاغي،

ايشيقلاندير سين اوتاغي،

چونكو يئتيشيب فيروز،

خوش كئچه جكدير نوروز.

«مراسیملر»

آخیر چارشنبه آخشامی اجدادلاریمیز اۆلموش قوهوملارینین روحلارینی قارشیلانماغا حاضیرلاشاردیلار، مارقلی مراسیملر کئچیره دیلر. اونلارین اینامینا کۆره روحلار کلیپ ائولرین باجالاریندا اوتورار، گون دوغانا دک اورادا قالار، اولادلارینین یاشاییشی ایله مارقانلار دیلار. اونا کۆره ده همین آخشام ائولرده شنلیک قورارلار. جور به جور خوره کلر، شیرنیلر بیشیریلر دی، بو مراسیمین کئچیریلمه سینده بئله بیر مقصد گودولردی کی، روحلار اۆز اولادلارینین دولانیشیغی نی، یاخشی اولدوغونو گۆروب شادلانسینلار، اودونیا یا اوره کلرینده غبار آپارماسینلار. بو ایناملا باغلی اولو بابالاریمیز آخیر چارشنبه آخشامی باجالارین قیراغیندا و حیطلرده بۆیوک تونقاللار قالایاردیلار. بونولا اونلار آتا - آنا روحلارینین اۆز اوجاقلارینا راحت کلیپ - قاییتمالارینی تأمین ائتمه یه چالیشاردیلار. بو زامان بۆیوکدن کیچییه هامی اوخویا - اوخویا آلوون اوستوندن توللاندیلار:

آغیر لیغیم، اوغور لوغوم گئت،

قادا - بالا بیزی ترک ائت ...

آخیر چارشنبه ده یئتدی جور خوره ک و شیرینی بیشیره لر، همده سمنی حالواسی چالارلار. بو مقدس یئمک حساب اولانار. سمنی بوتون خسته لیکلرین درمانی دیر، - دئیرلر. ائله ائتمه یه چالیشارلار کی، وارلی نیندا، کاسیبیندا سفره سینده پلو، قوورما، رنگ به رنگ یومورتالار، قوورغا و باشقا نعمتلر دوزولسون. آخیر چارشنبه گونو اوتاقلار تمیزلنر، حیط - باجا سوپورولر، پالتارلار، قاب - قاجاقلار یویولار، آداملار ایسه چیمردیلر.

اوشاقلار قاپی - قاپی کزیب بایرام پایی آلار دیلار. آداملار او گنجه سحره دک یاتماز، اویناییب، اوخویوب

شنلنر دیلر.

قیزلار، اوغلانلار اوره‌کلرینده بیر نیت توتوب قاپیلاری پوساردیلار. اونلارین گۆز قویدوغو ائولردن یاخشی سۆز قولغا ده‌یسه، اوندایستکلری، آرزولاری حیاتا کئچر، یوخ اگر داوا - دالاش ائشیدیلسه، اۆز بختلریندن کوسرلر، دئمک آرزولاری اوره‌کلرینده قالاجاق. آداملار دان یئری سؤکولنده بولاق باشینا گئدر، آخار سودا ال - اوزلرینی یویار، سونرا آرخین اوستوندن آتلاناردیلار. قیز - گلینلر سهنگلری‌نین دیبینه یئتدی بالاجا داش سالاردیلار. اؤزوده همین داشلاری بولاغین گۆزوندن گۆتوره‌ردیلر کیشیلرایسه اوچ بؤیورتکن قانادی قیریپ ائوه کتیره، قاپی‌نین، داروازانین باشینا، یادا آستاناسینا کئچیره‌ردیلر. سهنگ سالیقان یئددی داش، ائله‌جه بؤیورتکن قانادلاری او بیرری ایلین سون چارشنبه‌سینه‌دک قالاردی. یئنی یئتمه‌لر و جاوانلار اؤزلری کزیب قاپی آغزینا دسمال، یادا پاپاق آتاردیلار. ائو صاحیبلری اونلارین پاپاغینا (دسمالینا) شیرنی، قوز، فیندیق، قوورغا قویوب قایتاراردیلار. اگر دسمال آتان اوغلان بیرینین قیزینی ایسته‌سیدی. اوندایسمالین قیراغینی دویونلردی. آتا - آنا قیزلارینی اونا نیشانلاماغا راضی اولسا، دسمالین دویونونو آچار و قیزین بئلینه باغلاياردی. راضی اولماسالار دسمالا شیرینی قویوب گئری قایتاراردیلار.

سمنی، ساخلامنی...

سمنی، ساخلامنی،

ایلدیله گۆیرده‌رم سنی.

سمنی آل منی،

هر یازدا.

سن یادا،

سال منى.

سمنى سازانا گلميشم،

اوزانا - اوزانا گلميشم.

سن گلنده ياز اولور،

سندن من جان ايسترم،

جاننما قان ايسترم.

سمنى، آى سمنى،

گؤيردهرم من سنى.

آغيرليغيم، اوغورلوغوم

آغيرليغيم - اوغورلوغوم

اودلارا،

منله هوپانمايان

يادلارا،

آغيرليغيم اود اولسون

اوددا يانان ياد اولسون.

اود اوستهن آتلاق،

هر جفايا قاتلاق.

آغيرليغيم – اوغورلوغوم

اودلارا،

منله هوپپانمايان

يادلارا...

«روايتلر»

اسكندر و توپراق

دئييرلر اسكندر دونيادان كؤچنده الى آچيق قالميشدير. اونون سول اليني نه قدر قاتلاييب تابوتا قويوردولارسا،

اون آتديم گنتمه‌ميش، ال تابوتدان چيخيب هنده‌ورده گنده‌نلرين قاباغيندا ديلنچى پاي ايسته‌ين كيمي آچيلير،

ازدهامى لرزه گتيريردى. جنازه مدّه كنديندن گليب كئچه‌نده بير قوجا ايره‌لى چيخيب قاباقدا گنده‌ن كاھينلره

دئدى:

– حؤكمدارين اليه توپراق قويون.

كاهينلر اسكندرين اليه توپراق قويدولار. حۇكمدارين الى اولجه تيترهدى، سونرا اوجونداكى توپراغى محكم

– محكم سيخيب ابدليك قاپاندى. بىر داها تابوتدان كنارا اوزانمادى.

گۇزو قاپاندى

دئيرلر، اسكندرين موميلانميش جنازه سى آناسى نين حضورنا گليب چاتاندا حۇكمدارين گۇز قاپاقلارى

بىردن بىره آچيلدى. دئيلر حۇكمدار آيىلدى. كاهينلر جنازه نى تابوتدان قالدیرماق ايسته ينده آنانين هارايىنى

ائشيتديلر:

– اونا توخونمايىن. گۇزونه توپراق قويون. اسكندر دونيادان گۇزو توپراقدان دويمايىب گئديب.

اسكندرين گۇزونه توپراق قويدولار. حۇكمدارين گۇزو قاپاندى.

«توپراق توختادى»

دئيرلر اسكندرين اولومونو يوخودا گۇره ن گئجه سى فرياد قويپاران آنانين هارايى يالنىز حۇكمدارى توپراغا

تاپشيراندان سونرا كسيلدى. آنا اسكندرين قبرى اوسته بايىلدى. اۇزونه گلنده:

– ائشيتديم، اسكندر، ائشيتديم! ... – دئير قيشقيريب قبرىن اوستوندن قالخدى. اوندان سونرا اسكندرين

آناسىنى آغلايان و هاراي چكن گۇره ن اولمادى.

دئيرلر، آنانى توپراق توختادى.

سمنى خونچاسى

آخير چارشنبه و نوروز آخسامى كندىن بايرام كنجيره‌ن آدمالارى، ائوينده حضورو(ياسى) اولان، بايرام كنجيره بيلمه‌ين آدمالارين قاپيسىنى دؤيوب، اولارا سمنى خونچاسى آپارارديلار. خونچادا گؤيرديلميش سمنى، بعضيآده قورو سونبول اولاردى. سمنى خونچاسىنا بايرام پايى، نوروز شيرنيلرى، بهمز، مئيوه، نوغول و ساير قويولاردى. سمنى خونچاسىنى آپارانلار بوينونا كنجيرديى توربادان ائوده، حيطده اوينايان اوشاقلار قوز - فينديق، قيرمىزى بزه‌نميش يومورتا، قاخ، كيشميش، قوورغا و ساير وئرەر، حيطلرى گزەر و اوخويارديلار:

من سنجيرلى سونبولم،

من خنجيرلى سونبولم.

تارلار اوياغيمدير،

ياماجلار ياياغيمدير.

اينسانلارا گرهيم،

بركتم، چورهيم.

يولچولار يولداشييام،

اوغوزون قارداشييام.

آغ گونلر يايانام من،

اينسانا هايانام من.

من دونیانی گزهرم،

من دونیانی بزه رم.

من خئییرلی سونبولم،

من سئحیرلی سونبولم.

سمنی حالواسی

آخیر چارشنبه ده بیرینجی چارشنبه ده قویولان بوغدادان گؤیرمیش سمنی تکنه ده دؤیولر، سویو چیخاریلار و

اوندان سمنی حلیمی و سمنی حالواسی بیشیریلردی. سمنی حلیمی بیر چوخ یئرلرده آخیر چارشنبه گونو یئتدیدی

قاپییا پایلاناردی. سمنی سویوندان بیشیریلن حالوایسه چوخ دادلی و خئییرلی حساب ائدیلدی.

بونلارین هر ایکسی آخیر چارشنبه نین ان عزیز یئمکلری حساب ائدیلدی.

اوغوز اوغلونون بایرامی

(میف)

اوغوز اوغلو قىشدا يامان قورخاردى. اونا گۆرەدە ايلين اوچ فصليندە قىشا تدارك گۆرەردى. دونيانين ناز - نعمتينى يىغىپ ياشادىغى زاغايا گتيرەردى. بير ايل قىش اوزون چكدى. اوغوز اوغلونون آذوقەسى قورتاردى. چارەسىز قالان اوغوز اوغلو بۇيوك چىللەننن اوتوزونجو گونو زاغادان باييرا چىخدىكى، يئمەيە بير شئى تاپىپ گتيرسين. نە قدر گزدى، دولاندى، هئچ نە تاپمادى. ساققالى بوز باغلادى. الى - آياغى دوندو. كور - پئشمان ائوہ قاييداندا بير قورد بالاسينا راست گلدى.

- اوغوز اوغلو، بو قاردا - بوراندا هارادان گليرسن؟ - دئيه قورد بالاسى سوروشدو.

اوغوز اوغلو باشينا گلەن احوالاتى دانىشدى. ايلين آيلاريندان گيلئى لندى. دئدىكى، ائلە آى وار ياخشى دولانيرىق، ائلە آى وار آجىندان قيريليرىق. آيلارى تعريفلىدى، آيلارى يامانلادى. قورد بالاسى دئدى: - ائى اوغوز اوغلو قاباقداكى يول آيرىجىندا سنى بير سورو قويون، بير قوجاق سونبول، بير جەرە، بيردە ال دەيرمانى گۆزلەيىر. اونلارى آليب زاغانا آپاراسان. قويونو كسيب اتىنى يئىرسن. يونندان جەرەدە ايپ اەيىرەر، اۆزونە پالتار تىكرسن، دريسىنى اينىنە گئىرسن. سونبولون دىنى دە ال دەيرمانىندا چكر، اونوندا چۆرەك بيشيرەرسن. يازا چىخارسان. آنجاق سەنە وئردىگىم امانتلردن گرەك موغايات اولاسان. سونبولوو قويونو اۆزون آرتىراسان. قوزولارى الينين اوستوندا ساخلايىپ بۇيودەسن. سونبولون دىنى يئره سىپىپ اونو آلننن ترى ايلە سوواراسان. دئدىكلىمە عمل ائلەيە بىلمەسن، ياشاماق سنىن اوچون چتىن اولاجاق. اوغوز اوغلو يول آيرىجىندا گلدى. قورد بالاسى نىن دئدىكلىرىنى زاغايا گتيردى. قىشى كئفى كۆك دولاندى. يازدا سورونو داغلارا يايىدى، سونبولو توپراغا سپدى، گئجە - گوندوز سورونون، سارى سونبولون قوللوغوندا داياندى. اوغوز اوغلونا بير بوللوق اوز وئردىكى، گل گۆرەسن. اوگوندىدە اوغوز اوغلو بوتون گونو ايشلەدى. قورد بالاسينا راست گلدىيى

بۇيوك چيلله نين اوتوزونجو گونوندىن ايسه بايراما حاضيرلاشماغا باشلادى. ايلين بئش گونونو يئدى، ايچدى،

چالدى، چاغيردى، قوهوم - قارداشا بايراما گئتدى.

اوغوز - اوغلو ايلين باشلانغيجيني اوگوندىن حسابلادى. او گونه نوروز آدى وئردى. نوروز بايرامينا عادت

ائلهدى. نوروز اونا اوغور گتيردى.